

Osmanlı Devleti'nde Ölüm ve Yaralanma Sonrası Yapılan Keşifler: 1668-1678 Konya Örneği

Investigations Made After Death and Injury in the Ottoman Empire: 1668-1678 Konya Example

Musa SEZER

Erzurum Teknik Üniversitesi, Tarih Bölümü
musa.sezer@erzurum.edu.tr

ORCID Numarası ORCID Number: 0000-0003-3659-4085

Öz

Ölüm ve yaralanma olayları insanoğlunun varlığından beri süre gelen bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu durum, Osmanlı toplum hayatına dair önemli veriler elde edilmesini sağlayan şer'iyye sicilleri üzerinden incelenecektir. Şer'iyye sicilleri esas alınarak meydana getirilen bu çalışmada, çıkış noktamız keşifler olup, 1668-1678 yılları arasında Konya'da gerçekleşen ölüm ve yaralanma olayları ile bunların sonrasında yapılan keşifler konu edinmektedir. Çalışmanın amacı, söz konusu olaylarla ilgili keşifler incelenerek, keşifin nasıl bir heyetle ve nasıl bir yol izlenerek yapıldığının ortaya konulmasıdır. Ayrıca meydana gelen ölüm ve yaralanma olaylarının nedeni, fiilin işleniş biçimi, kullanılan aletler incelenmek suretiyle on yıllık zaman diliminde ölüm ve yaralanma olayları ile ilgili sayısal verilere ulaşılmış olacaktır. Diğer taraftan incelenen zaman diliminde Konya'nın sosyal hayatına dair izlenimler elde edilecektir.

Anahtar Kelimeler: Şer'iyye Sicili, Konya, Cinayet, Ölüm, Darp, Yaralanma

Abstract

Death and injury incidents are encountered as a situation that has been going on since the existence of human beings. This situation will be examined through the Shariah court records, which provide important datas on Ottoman social life. In this study, which was created on the basis of court records, our starting point is case investigations. In this context, the death and injury incidents that occurred in Konya between 1668-1678 and the investigations made after them are examined. The aim of the study is to show the investigation was made with what kind of delegation and in what way by examining the investigations related to the events in question. In addition, by examining the cause of death and injury incidents which were occurring, the way the act was performed, and the tools used, numerical datas will be obtained on death and injury incidents in ten years. On the other hand, impressions of Konya's social life will be obtained in the analyzed time period.

Keywords: Court Records, Konya, Homicide, Death, Beating, Wounding

Giriş

Bu çalışmada Konya şer'iyye sicilleri içerisinde tarih aralığı kesintisiz devam eden on defter seçilmiştir. Söz konusu defterlerden beşi yüksek lisans tezi olarak hazırlanmış,¹ kalan beşi² ise tarafımızdan incelenmiştir. Söz konusu defterlerde bulunan çalışmanın konusu ile ilgili davalar ele alınmıştır. 1668-1678 yılları arasında ihtiva eden şer'iyye sicillerine göre Konya mahalleleri ile Konya'ya bağlı köylerde gerçekleşen ve mahkemeye yansıyan ölüm ve yaralanma olayları ile bunlar sonucunda yapılan keşifler üzerinde durulacaktır. Tarih sırasına göre belirtilecek olursa 17 numaralı defterde (1079-1080/1668-1669) 5 yaralanma ve 8 ölüm; 14 numaralı defterde (1080-1081/1669-1670) 4 yaralanma ve 9 ölüm; 15 numaralı defterde (1080-1081/1670-1671) 7 ölüm; 16 numaralı defterde (1083/1672-1673) 2 yaralanma ve 5 ölüm; 19 numaralı defterde (1083-1084/1672-1673) 10 ölüm; 20 numaralı defterde (1085-1086/1674-1675) 3 ölüm; 21 numaralı defterde (1086-1087/1676) 3 ölüm; 13 numaralı defterde (1087-1088/1676-1677) 6 yaralanma ve 8 ölüm; 23 numaralı defterde (1088/1677-1678) 4 ölüm; 24 numaralı defterde (1088-1089/1677-1678) 3 yaralanma ve 5 ölüm olayı gerçekleşmiştir. Bu şekilde toplam 20 yaralanma ve 62 ölüm olayı gerçekleşmiş ve bunlar sonucunda da keşifler yapılmıştır.

¹ Söz konusu tezlerin yaptığımız çalışma ile ilgili kısımları, belgenin aslından hareketle yeniden gözden geçirilmiştir. Küçük 2013; Akbaş 2018; Kocabaş 2017; Tutar 2018; Acartürk 2006; Emrah Akbaş 2018.

² KŞS.17; KŞS.20; KŞS.21; KŞS.23; KŞS.24.

Yapılan çalışmada belge okumaları esnasında özellikle yer isimleri konusunda yayınlanmış bazı Konya şer'iyeye sicillerinden de faydalanılmıştır.³

1. Ölüm ve Yaralanma Sonucu Yapılan Keşiflerin Şer'iyeye Sicillerine Yansıması

Yukarıda da belirtildiği üzere şer'iyeye sicillerinde ölüm sonrası 62 keşfin, yaralanma sonrası ise 20 keşfin yapıldığı tespit edilmiştir. Bu soruşturmalar ölüm vakaları ve yaralanma vakaları sonrası yapılan keşifler şeklinde iki ayrı grupta ele alınacaktır. Meydana gelen olayların ve yapılan keşiflerin incelenmesinden önce tutulan bu kayıtların mahkeme kayıtlarına ne şekilde yansıdığını ortaya koymak gerekmektedir. Konuyla alakalı bazı dava metinlerinin üzerinde, davanın çeşidini belirtmek amacıyla “*keşf*” ya da neyin keşfi olduğunu bildirmek gayesiyle “*keşf-i ...*” türünden çok kısa bir açıklama bulunmaktadır.⁴ Bu tür açıklamalar araştırmacının işini kolaylaştırırken, birçok dava metninde de bu türden ibarelere rastlanmamaktadır.

Keşiflerin yer aldığı dava metinlerinde öncelikle mahkemeye keşif ve tahrir talebiyle başvuran kişi ya da kişilerin isimleri ile sakin oldukları yer isimleri; olayın vuku bulduğu yerin ayrıntılı açıklaması, vakti, detayı ve keşif talebi yer almaktadır. Daha sonra keşif heyetinde bulunan resmi görevlilerin kim tarafından atandığı, unvanı, isimleri ile keşfe katılan bazı Müslümanlardan oluşan heyet üyelerinin isimleri ve keşfe dair bulgular sıralanmaktadır. Sonrasında, meydana gelen olay yaralanma ile sonuçlanmış ise yaralının durumuna göre ifadesi alınmaktaydı. Şayet olay ölümlü sonuçlanmış ise maktul ya da mevtin mahkemede hazır bulunan yakınları veyahut görgü tanıklarının ifadelerine başvurulurdu. Bu minval üzere düzenlenen kayıtlar, tarih ve şahitlerin yer aldığı şühûdü'l-hâl ile sonlandırılırdı.

Keşif sürecinin nasıl başladığı konusuna geçmeden önce Osmanlı mahalleleri üzerinde biraz durmak gerekiyor. Osmanlıda mahalle “Birbirini tanıyan, bir ölçüde birbirlerinin davranışlarından sorumlu, sosyal dayanışma içinde olan kişilerden oluşmuş bir topluluğun yaşadığı yer.” olarak tarif edilmektedir. Mahalle halkının birbirlerine karşı müteselsilen kefil ve sorumlu olmaları durumu Osmanlı kanununda da yer almıştır.⁵ Bu durum Osmanlı toplumunun davranış ve fiillerinin toplumun değer yargılarına göre şekillenmesinin yanında hukuksal mevzuata göre de gelişmesinde etki etmiştir. Mahallede yaşayan halkın norm ve değerlerine aykırılık teşkil eden durumlar kendi içlerinde oluşan mekanizma ile engellenirdi. Mahalle sakinleri toplumun değer yargılarına aykırılık teşkil eden durumların yaygın hale gelerek, huzur ve sükûnetin bozulabileceği endişesini taşımaktaydılar.⁶ Ayrıca kanunlar önünde suçlu duruma düşmemek ve mali açıdan da herhangi bir sorumluluk üstlenmemek için meydana gelen bir olayda mahalle ahali mahkemeye başvurarak gerekli işlemin yapılması talebinde bulunmaktaydılar.⁷ Araştırmaya konu olan ölüm ve yaralanma olaylarından özellikle katl sonucu ölümler ve darp sonucu yaralanmalar da toplumun norm ve değer yargılarına aykırılık teşkil eden durumlar olarak görüldüğü için mahalle sakinleri tarafından mahkemeye bildirilmiştir.

Ölüm ya da yaralanma vakaları sonrası keşif yapılmasının kişi ya da kişiler tarafından talep edilmesi söz konusuydu. Konya şer'iyeye sicillerinde keşif yapılması talebi, olayın mahkeme huzurunda izahından sonra gerçekleşmekteydi. Bu talep genellikle “... *cânib-i şer'den üzerine varılub keşf ve tahrîr olunması matlûbumdur/ matlûbumuzdur ...*” şeklinde belirtilmekteydi. Ender de olsa bu talep, “... *meclîs-i şer'den nazar ve tahrîr olunması matlûbumdur ...*” olarak geçmekteydi.

Keşif talebinde bulunan kişi ya da kişiler ölen ya da yaralanan kişinin ailesinden olduğu gibi mahalle/köy ahalisinden de olabilmekteydi. Konya'da İçkale sakinlerinden Arslan veled-i Nikola isimli bir zimmi 27 Safer 1080/27 Temmuz 1669 tarihinde mahkemeye gelerek kızı Ördek'in evde ocak karıştırırken üzerine ateş düşmesi sonucu yanarak yaralandığını bildirmiş ve keşif talebinde bulunmuştu.⁸ Bir başka örnekte Konya'nın Sudirhemi nahiyesine bağlı Âryet köyünden İbrahim bin Ali

³ Solak ve Sak 2014; Sak ve Solak 2014.

⁴ KŞS.17, 21-2 “Keşf-i Mehmed el-katîl-i garikâ”; KŞS.17, 66-1 “Garibler Mahallesi'nde kağrı basub fevt olan sagır Süleyman'ın hüccetidir.”; KŞS.14, 34-3 “Keşf-i Ebubekir”, KŞS.14, 109-1 “Keşf-i Sarı İmam”; KŞS.20, 84-2 “Hüccet-i keşf”.

⁵ Ergenç 1984, 69, 73.

⁶ Çakır 2012, 33, 34.

⁷ Kavaklı 2013, 127.

⁸ KŞS.17, 238-2.

mahkemeye gelerek eşi Ayşe hatunun davarlara vermek üzere kuyudan arpa çıkarırken kuyuya düşerek ölmesi üzerine keşif yapılmasını istemişti.⁹ Her iki örnekte de keşif talep eden aileler, muhtemelen olayın kendi üzerlerine kalmaması amacını taşımaktaydılar. Yaralanan ya da ölen bir kişinin keşfi için ailelerin talepleri bu şekilde iken, mahalle ahalisinin de meydana gelen olaylara kayıtsız kalınmadığı anlaşılmaktadır. Bu konuda 28 Şevval 1088/19 Aralık 1677 tarihinde mahkemeye keşif talebiyle başvuru ve aynı gün gerçekleşen olay dikkat çekicidir. Öylebekledi Mahallesi sakinlerinden Mehmed bin Eymir'in kızı Esmâ'nın evde yalnız olduğu bir sırada sara hastalığının nüksettiği ve ateşe isabet etmesi sonucu yanarak hayatını kaybetmesi söz konusu olmuştur. Aynı mahalleden Şeyh Mehmed Halife bin Mehmed ve Veli bin İsa Bali tarafından bu durum mahkemeye bildirilmiş ve keşif talep edilmişti.¹⁰ Burada mahalle ahalisinin keşif taleplerinin mahallede yaşayanların birbirlerinden sorumlu olmasından hareketle ve yine suçun üzerlerine kalacağı endişesiyle yapıldığı söylenebilir.

Osmanlı mahallelerinin baş sorumluları olan imamların da mahkemeye müracaat ederek keşif talebinde bulduklarını görmekteyiz. Sadırlar Mahallesi sakinlerinden Hatip Mehmed Efendi ve İmam Ebubekir Halife 13 Muharrem 1079/23 Haziran 1668'de mahkemeye gelerek kuzu çobanları Mehmed bin Mahmud'un su çukurundan su içerken baş aşağı düşüp boğulduğunu bildirmek suretiyle keşif taleplerini arz etmişlerdi.¹¹ Mahkemeye başvuran bu kişilerin mahallede görevli hatip ve imam olduğu anlaşılmaktadır. Bu durum Osmanlı mahallelerinde din görevlilerinin mahalleden sorumlu kişiler olduklarını ve bu bilinçle hareket ettiklerini ortaya koyan bir örnektir. Nitekim Tanzimat öncesi dönemde imamlar, Osmanlı mahallelerinde sadece dinî görevleri yerine getirmekle kalmayıp, buldukları mahallenin de önde gelen yetkilisi ve sorumlusu konumundaydılar. Böylece devleti mahallede temsil eden imam, bu yönüyle de mahalledeki huzur ortamının sağlanmasında önemli katkılar sağlamaktaydı.¹² Verilen bu örnekte de mahallede yaşayanların, başta mahalle imamı ve hatibi olmak üzere birbirlerinden silsile ile sorumlu oldukları ve bu sorumlulukla kuzu çobanlarının söz konusu üzücü durumlarını mahkemeye intikal ettirdikleri görülmüyor.

Yukarıda keşif talebi konusunda bahsedilen kişilerden başka köle sahiplerinin de kendi köleleriyle ilgili keşif talebinde bulunmalarına rastlanmaktadır. Ulurmak Mahallesi sakinlerinden Es-Seyyid Süleymân Efendi ibn-i Es-Seyyid Mehmed Bey, köleleri Dilaver ve Şahbâz bin Abdullah'ı 1 Muharrem 1081/21 Mayıs 1670 günü ot biçmeleri için tarlaya göndermişti. Kölesinden Şahbaz bin Abdullah'ın tarla yakınındaki çaya girip boğulması üzerine efendisi keşif talebinde bulunmuştur.¹³

Osmanlı şehirlerinde toplumsal kontrol mahalle sakinleri tarafından gerçekleştirildiği gibi resmi görevliler tarafından da gerçekleştirilmekteydi.¹⁴ Bazı ölüm ve yaralanma hadiseleri sonucu gerçekleşen keşifler mahkeme görevlilerinin talebiyle yapılmaktaydı. Bu durumda mahkeme ve diğer görevlilerden olan mübaşir ve subaşının etkisi görülmekteydi. Bu kişilerin toplumun huzur ve sükûnetinin sağlanması yönünde devletin kendilerine verdiği yetkiyi kullandıkları anlaşılmaktadır. 4 Rebîü'l-âhir 1079/11 Eylül 1668 tarihli bir davada Sahibata Mahallesi'nden El-hac Mahmud ile Cedîd-i Kurb-Borda Mahallesi'nden Es-Seyid Ali Çelebi'nin, El-hac Mahmud'un evinde içki içtikleri ve sonrasında El-hac Mahmud'un, Es-Seyid Ali Çelebi'yi kasığı arasından hançer ile yaraladığı anlatılmıştır. Bu durum Konya Subaşısı Abdullah Ağa tarafından mahkemeye bildirilmiş ve keşif talep edilmiştir.¹⁵ Bir başka örnekte ise Mübaşir Mehmed Ağa tarafından keşif istenilmiştir. 9 Muharrem 1080/9 Haziran 1669 tarihinde mahkeme kayıtlarına yansıyan olayda Seyyid Nasrullah Çelebi'ye ait tarlada katledildiği anlaşılan Mehmed bin Muharrem'in cansız bedenine ulaşılmıştır. Mübaşir Mehmed Ağa sayesinde mahkemeye intikal eden olay, yine onun talebiyle soruşturulmuştur.¹⁶ İncelenen şer'iyye sicillerinde bu konuyla ilgili örnekleri çoğaltmak mümkündür. 4 Rebîü'l-âhir 1084/19 Temmuz 1673 tarihinde meçhul bir kimsenin keşfi mübaşir Abdullah Ağa tarafından,¹⁷ 1 Safer 1088/5 Nisan 1677 tarihli davada maktul

⁹ KŞS.14, 83-1.

¹⁰ KŞS.23, 105-3.

¹¹ KŞS.17, 21-2; Benzer diğer örnekler için bkz. KŞS.19, 108-3, 111-4; KŞS.20, 158-3.

¹² Hızlı 2014, 44.

¹³ KŞS.14, 26-2; Benzer diğer bir olay için bkz. KŞS.14, 34-3.

¹⁴ Abacı 2005, 103.

¹⁵ KŞS.17, 67-2.

¹⁶ KŞS.17, 214-1.

¹⁷ KŞS.19, 101-3.

Konya Subaşı Türkmen Veli Bey'in keşfi mübaşir Davud Ağa tarafından¹⁸ ve 24 Şevval 1088/20 Aralık 1677 tarihinde meydana gelen şüpheli ölümün keşfi ise mübaşir İbrahim Çavuş ve Subaşı Ali Bey tarafından talep edilmiştir.¹⁹

Bazı davalarda keşif ve tahrir talebinin kimin tarafından yapıldığı belirtilmemiştir. Mesela Gurre-i Zilhicce 1079/2 Mayıs 1669 tarihli dava, Şeyh Ahmed Mahallesi sakinlerinden Bayezid bin Süleyman'ın yolda giderken iki kişi tarafından nacak ile yaralanmasını konu edinmiştir. Bu dava kaydının başında geçen "*Husûsâtü'l-beyânın mahallinde keşf ve tahrîri iltimâs olunmağın ...*" ibaresinden mahkemeye bildirilen konunun yerinde incelenmesi talebi üzerine keşif gerçekleşmiştir.²⁰ Ancak olayı mahkemeye intikal ettiren kişi ya da kişiler hakkında malumat verilmemiştir.

Mahalle halkının birbirinden sorumlu olmasından hareketle mahkemeye yapılan başvurularda toplumsal kontrolün devreye girdiği görülmektedir. Yukarıda da belirtildiği üzere özellikle katl sonucu yaşanan ölümler ve darp sonucu meydana gelen yaralanmalar gibi şiddet olayları toplumun norm ve değerlerine aykırı davranışlar olduğu için toplumsal kontrol aracı olarak mahalle halkı varlığını hissettirmiştir.²¹

Ölüm ve yaralanma olayları sonrası mahkemeye müracaat kim tarafından yapılırsa yapılsın, mahkeme keşif talebini kabul etmekteydi. Keşif olayı bazı yetkili isimler tarafından gerçekleştirilmekteydi. İncelenen döneme ait Konya şer'iyeye sicilleri, yapılan bu keşiflerin mahkemede görevli kadı, naib ya da bir müderris başkanlığında gerçekleştirildiğini göstermektedir. Bazen bu kişilerin yanına bir de muhızır verilmekteydi. Bunun yanında Karaman mirmiranının mütesellimi tarafından konu için bir mübaşir görevlendirilirdi. Görevlendirilen mübaşirler çoğunlukla "ağa" unvanlı kimseler oldukları gibi "bey ve çavuş" da olabilmekteydiler. Bazı keşiflerde iki kişinin birlikte mübaşir olarak görevlendirildiği de görülmekteydi. Ayrıca defterde isimleri kaydedilen ve çevrenin etkin ve saygın kişileri olduğu tahmin edilen bazı Müslümanlardan oluşan kişiler de keşif heyetinde yer alırdı. Son olarak olay mahallinde yapılan keşfin kayda geçirilmesinden sonra durumu mahkemeye bildirmek üzere gönderilen görevli bir kişi bulunurdu.

İncelenen kayıtlarda bazı yaralanma olaylarıyla ilgili keşiflerde, keşif başkanının bulunmadığı sadece bir mübaşirin görevlendirildiği anlaşılmaktadır. Bunlardan biri öküz süsmesi sonucu yaralanma ve diğeri ise duvar yıkılması sonrası yaralanma olayıdır.²² Muhtemelen ölüm yaşanmadığından dolayı basit birer olay olarak kabul edilen bu vakaların keşfi için sadece bir mübaşir görevlendirmenin yeterli görüldüğü anlaşılmaktadır. Bazı keşiflerde ise tam tersi yani başkanın olduğu ancak mübaşirin bulunmadığı görülmektedir.²³

Yapılan keşiflerin bir takım masrafları ortaya çıkmaktaydı. Yani keşifler bir bedel karşılığında yapılmaktaydı. Bu masraflar arasında hüccet ve mübaşir harcı, naib, mütesellim, kethüda ve diğer hizmetlilerin ücretleri bulunmaktaydı. 22 Cemâziye'l-evvel 1079/28 Ekim 1668 tarihinde mahkeme tutanaklarına yansıyan bir belgede Yenişehir kasabasında inşaatta çalışan Baber isimli zimmi, iskeleden düşerek yaralanmış ve sonrasında da ölmüştür. Baber'in ölümü üzerine yeğeni Simaven veled-i Serkiz tarafından keşif ettirilmiş ve hüccet ile mübaşir harcı olarak toplam 1.900 akçe bir masraf çıkmıştır. Bu masraflar Baber'in avadanlığının (alet, araç-gereç) ve bazı eşyalarının satılması ile yeğeni Simaven tarafından ödenmiştir.²⁴ Burada ödemenin ölenin yakınları tarafından ölenin terekesinden karşılandığı anlaşılmaktadır.

Kimsesiz bir kişinin keşif masraflarının ödenmesi durumu daha farklıdır. Konya'da Şeyh Âlimân Mahallesi'nde 5 Zilhicce 1087/8 Şubat 1677 tarihinden 3,5 yıl önce bir kişi boğazı kesilmek suretiyle öldürülmüştü. Mahalle ahalisinden bazı kimseler mahkemeye gelerek durumu bildirmişlerdi. Ölen kişi kimsesiz olduğu için mahalle ahalisi keşif masraflarını kendi aralarında para toplayarak karşılamıştı. Mahkeme masraflarının toplanması için aynı mahalleden Mahmud bin Handan emin ve Abdurrahman

¹⁸ KŞS.13, 126-2.

¹⁹ KŞS.23, 93-1.

²⁰ KŞS.17, 192-2.

²¹ Çakır 2012, 35.

²² KŞS.13, 64-2; KŞS.24, 86-2.

²³ KŞS.17, 67-2, 189-2, 192-2; KŞS.14, 60-3, KŞS.16, 75-4; KŞS.13, 85-3, 120-3.

²⁴ KŞS.17, 89-3.

bin Abdülehad, Sefer Halife ibn-i Mehmed, Musli bin Ahmed ve İbrahim Beşe ibn-i el-Hâc Süleyman isimli dört kişi de nazır tayin edilmişlerdi. Mahkemenin keşif masrafları 170 kuruş tutmuştu. Mahalle ahalisinin kendi aralarında topladığı bu paranın 70'i mütesellime, 10'u kethüdaya ve 30'u keşif işinin bitirilmesi için tutulan 4 kişiye 20, 5, 3 ve 2 kuruş olarak verilmişti. Kalan 60 kuruş ise mahkeme harcına, naibiye, keşif ve diğer hizmetler için ödenmişti.²⁵ Verilen bu örnekte mahalle ahalisinin ileri gelenleri tarafından emin ve nazırlardan oluşan bir komisyon oluşturularak keşif ücretinin ödenmesi için para toplandığı görülmektedir. Aslında bu olay, acı ama Osmanlı toplumundaki dayanışmanın da güzel bir örneğini teşkil etmektedir.

1.1. Ölüm Olayları Sonucu Yapılan Keşifler

1.1.1. Katl Olayları

İnsanoğlunun şiddet eğilimli olduğu varoluşundan beri bilinen bir gerçektir. Kur'ân-ı Kerîm'de ve Tevrat'ta da geçtiği üzere ilk öldürülme hadisesi Hz. Adem'in oğlu Kabil'in diğer oğlu Habil'i öldürmesi ile meydana gelmiştir.²⁶ O zamandan günümüze değin sürüp gelen bu olaylar, sık karşılaşılan bir durum olmuş ve toplumun önemli bir sorunu haline gelmiştir.

İnsanın en temel hakkı olan yaşama hakkı eski dönemlerden beri teminat altına alınmıştır. İnsanın yaşamında bütün hakları elde edebilmesi için ön koşul olan yaşama hakkının elinden alınması, bir anlamda sahip olduğu ve olabileceği haklardan da mahrum bırakılması anlamına gelmektedir.²⁷ Cinayet ya da katl, sebebi her ne olursa olsun, bir kişinin hayat hakkının elinden alınmasıdır. Kişinin hayat ile bağlarının koparıldığı bu durum, başta onun vücut dokunulmazlığına, geleceğine, ailesine ve toplumsal çevresine verilmiş büyük bir zarar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Teknik tabiriyle adam öldürme suçunu ifade eden katil (katl) kelimesi, İslam hukukunda bir şahsın bir başka kişinin ölümüne yol açacak fiili işlemesi olarak ifade edilir. Öldüren şahsa kâtil, ölen kişiye ise maktûl denir. Bir insanın ana rahminde oluşmaya başlamasından itibaren yaşama hakkı dokunulmazlığını kazandığı bir gerçektir. İslam terminolojisinde bu dokunulmazlık hakkının sadece onu veren Allah tarafından alınabileceği ve kişinin kendi hayatına dahi son verme hakkına sahip olmadığı ifade edilir.²⁸ Katl etmek müessir fiiller çerçevesinde değerlendirilmekte ve İslam hukukçuları müessir fiilleri "kişinin uzuvlarına yönelik yasak fiiller" olarak tanımlamaktadırlar. Müessir fiiller, amden (kasten) ve hataen meydana gelen fiillerdir. Üçüncü cinayet çeşidi ise hamile bir kadının müessir fiil sonucunda karnındaki çocuğunu düşürmesi durumudur.²⁹

Konya Şer'iyye sicilleri üzerinden incelenen on yıllık dönemde mahkemeye yansıyan ölüm olayları sonucu 62 keşif yapıldığını belirtmiştik. Bunların 10'u katletme sonucu yaşanan ölümler olup, bunun da 8'i kasten katl, 1'inde ölüme sebebiyet verme yani hataen katletme ve 1'inde ise öldükten sonra gömülen bir kadının katledildiği şayiaları üzerine mezarının açılması ile keşif yapılması oluşturmaktadır. Sonuncu olayın bir katl ya da diğer nedenlerle meydana gelen bir ölüm olup olmadığı belli değildir. Ancak ortaya atılan iddialar nedeniyle şüpheli bir ölüm olduğu için katl kapsamında inceleme gereği duyulmuştur.

²⁵ KSS.13, 63-2. "... meblâğ-ı mezbûrdan yetmiş gurusunu mütesellim-i mezbûra ve on guruş kethüdâsına ve yirmi guruş bir def'a ve beş guruş bir def'a ve üç guruş bir def'a ve iki guruş bir def'a dört nefer kimesnelere maslahat-ı mezkûrenin itmâmına tarafımızdan say için virilüp ve altmış guruş dahi târîh-i mezbûrda mahkeme harcı, keşif ve hüddâmiye ve nâ'ibiye virüp cemân yüzyetmiş gurusu harc ve sarf eyledik ..."

²⁶ Harman 1996, 377.

²⁷ Tok 2007, 328.

²⁸ Bardakoğlu 2002, 45.

²⁹ Eş-Şâzeli 1993, 14.

Tablo 1: 1668-1678 Yılları Arasında Gerçekleşen Katl Olayları ve Keşifler

Sıra	Defter/Sayfa-Dava	Katl Türü	Açıklama
1	17/214-1	Kasten	Tarlada ölü olarak bulunan adamın keşfi.
2	14/109-1	Kasten	Hırsızların tüfek ile vurduğu adamın keşfi.
3	14/171-2	Hataen	Cirit oynarken kulağına cirit isabet edip atından düşerek ölen adamın keşfi.
4	16/116-3	Kasten	Evde boğazı kesilerek öldürülen bir kişinin keşfi.
5	19/101-3	Kasten	Konak evinde alnında kılıç yarası olarak ölü bulunan bir kişinin keşfi.
6	20/158-3	Kasten	Kılıç ile öldürülen bir kadının keşfi.
7	21/136-2	Kasten	Balta ile katledilen bir kişinin keşfi.
8	13/79-3	Kasten	Dükkânında kölesi tarafından öldürülen adamın keşfi.
9	13/126-2	Kasten	Yol üzerinde katledilmiş cesedine rastlanan subaşının keşfi.
10	23/93-1	---	Bir kadının gömüldükten sonra mezarının açılıp keşfedilmesi.

1668-1678 yılları arasında kasten işlenen cinayetler arasında Konya'nın Hatunsarayı nahiyesine bağlı Çukurhamak köyünde meydana gelen olayda Musa bin İsa'nın kendi iradesiyle bu cinayeti işlediği anlaşılmaktadır. 27 Zilhicce 1085/24 Mart 1675 tarihinde Şaban bin Mehmed, "*zimmetinde hakkım var*" diye Musa bin İsa'yı yakalamış ve darp etmiştir. Musa o esnada olaya müdahil olan Şaban bin Mehmed'in zevcesi Hediye bint-i Abdullah'ın karnına kılıç sokmuştur. Kılıç darbesiyle yaralanan Hediye, bir müddet sonra ölmüş ve bunun üzerine köy sakinlerinden bazı kimseler keşif talep etmişlerdir.³⁰ Mahkeme kayıtlarına bu şekilde yansıyan vakanın faili olan Musa'nın ilk etapta fiili tahrik altında işlediği anlaşıyor. Çünkü burada Şaban'ın Musa üzerinde şiddet uygulaması söz konusudur. Ancak bu olayla ilgili aynı tarihli başka bir kayıta davacı tarafın ve tanıkların ifadeleriyle olayın seyrinin değiştiği görülüyor. Söz konusu kayıta Şaban, Musa'nın Çukurhamak köyüne gelerek kendisini darp ettiğini, bu esnada Musa'nın, müdafaa amacıyla olaya dâhil olan Şaban'ın zevcesi Hediye'nin karnına kasten kılıç sokarak onu öldürdüğünü söylemiştir. Bu durum mahkemede hazır bulunan birden fazla şahit tarafından da aynı şekilde belirtilmiştir.³¹ Birinci belgede darp uygulayan kişinin maktul Hediye'nin kocası Şaban olarak belirtilirken, ikinci belgede darp edenin Musa olduğunun söylenmesi manidardır. Ayrıca ikinci belgede Osmanlı mahkemelerinde şahitliğin ne kadar önemli olduğu görülmektedir. Nitekim söz konusu belge üzerinde "*Musa nam kimesnenin Hediye nam hatunu katl eylediğini isbatdır*" ifadesi ile bu ispatın sadece şahitlerin ifadeleriyle ortaya konulduğu anlaşılmaktadır. Olayların aydınlatılmasında dönemin kısıtlı imkânları düşünüldüğünde görgü şahitlerinin ifadelerinin ne kadar önemli olduğu bir kez daha ortaya çıkmaktadır. Aynı olaya ait iki dava metni karşılaştırıldığında ilk kayıta kâtip hatasından kaynaklı bir hata yok ise katledilen Hediye'nin kocası Şaban'ın ifadesini değiştirdiği ve şahitlerin de yalancı şahitlik yaptıkları akla gelmektedir.

Kasten cinayet sonrası yapılan keşiflere bir başka örnek de 25 Zilhicce 1087/28 Şubat 1677 tarihinde mahkeme kayıtlarına geçen olaydır. Pîrîpaşa Mahallesi'nde kasten öldürülen Mustafa Beşe'nin keşfi gerçekleşmiştir. Sipahi Pazarı dışındaki kiralık dükkânında kendi halinde çalışan Mustafa Beşe, içeriye giren kölesi Şahin bin Abdullah tarafından taş ve bıçakla kasten öldürülmüştür.³² Ancak olayın nedenine dair herhangi bir bilgi verilmemiştir. Aynı şekilde feci bir vaka da 9 Şevval 1083/28 Ocak 1673 tarihinde Konya'nın Şeyh Âliman Mahallesi'nde yaşanmıştır. Yusuf bin Nasuh adında bir genç,³³ İsa bin İvaz'ın evinde ve onun üvey oğulları Musa ve Mustafa tarafından boğazı kesilmek suretiyle kat edilmiştir.³⁴

İncelenen kayıtlarda cinayet olaylarından bazılarının katilinin bilinmediği yani olayın failinin meçhul olduğu anlaşılmaktadır. Bu durumda Osmanlı hukukunda kasâme uygulaması³⁵ devreye girmektedir. Bir fıkıh terimi olarak kasâme, faili meçhul cinayetlerde sorumluluğun tespiti amacıyla cinayetin işlendiği yerdeki halkın ya da maktulün yakınlarının yemin etmesi usulüdür.³⁶ Yemine davet edilen kişilerin yeminden kaçmaları söz konusu değildi. Aksî takdirde maktulün diyeti bu kişiler tarafından ödenirdi. Yemin etmeme durumu kişinin yemin edene kadar ya da olayı anlatana kadar hapisle

³⁰ KŞS.20, 158-3.

³¹ KŞS.20, 159-2.

³² KŞS.13, 79-3; Bir başka belgede mezkûr kölenin aynı dava ile ilgili kısas davası görülmüştür. KŞS.13, 81-1.

³³ KŞS.16, 157-1.

³⁴ KŞS.16, 116-3; Bir başka belgede mezkûr Yusuf'un aynı dava ile ilgili dem ve diyet davası görülmüştür. KŞS.16, 157-1.

³⁵ Osmanlı hukukunda kasâme uygulaması için bkz. Akman 2002, 789-794.

³⁶ Bardakoğlu 2001, 528.

cezalandırılmasını gerektirmekteydi.³⁷ Konya'da 1 Safer 1088/5 Nisan 1677 tarihinde mahkemeye yansıyan bir olayda Konya Subaşı Türkmen Veli Bey, vücudunun birkaç yerinde yara olduğu ve boğazı kesilmiş halde bulunmuştur. Veli Bey'in cesedi üzerinde yapılan keşif sonucu olayın bir cinayet olduğu sonucuna varılmıştır.³⁸ Adı geçen subaşının dem ve diyetinin görüldüğü bir başka davada mütesellim Mehmed Ağa, cinayet mahallinin yakın olduğu anlaşılan mahalleler halkından diyet talep etmiştir. Ancak olayın mahallelerden uzak bir yerde Kırkkavak mevkiinde ve bir yol üzerinde gerçekleştirildiği için dem ve diyete gerek görülmediği kanaati hâsıl olmuştur.³⁹ Buradan kasâme usulünün uygulanabilmesi için olayın mutlak suretle mahalle sınırlarının içerisinde gerçekleşmesi gerektiği sonucu çıkmaktadır.

Faili meçhul cinayetlere verilebilecek diğer bir örnek 9 Muharrem 1080/9 Haziran 1669 tarihli kayıta yer almaktadır. Nehr-i Kâfir, Hacı Cemal, Ahmed Dede, Garibler ve Kaban mahallelerinin keşiştiği yer olan Seyyid Nasrullah'ın tarlasında Mehmed bin Muharrem'in katledilmiş cesedi bulunmuştur. Yapılan keşifte maktulün iki ayağının ensesine bağlı olduğu ve pazılarının da bağlı olduğu, başının sağ tarafında iki yerde yara izleri olduğu, ağzından ve burnundan kan geldiği görülmüştür.⁴⁰ Maktulün bağlanması, olayın birden fazla kişi tarafından gerçekleştirildiğini düşündürmektedir. Ayrıca başında bulunan birden fazla yara izi ile ağzından ve burnundan kan gelmesi de maktulün sağ iken ciddi bir şekilde darp edildiği izlenimini vermektedir. Bütün bunlar günümüzde adli tıbbın alanına girmekte olup, biz sadece belgelerin bize sunduğu veriler üzerinden tahminler yürütebiliyoruz. Keşif sonucu elde edilen bütün bulgular olayın bir cinayet olduğuna işaret etmektedir. Nitekim ilgili belgenin üzerine "*Keşf-i Maktûl*" kaydı düşülmesiyle olayın bir cinayet olduğu açık şekilde görülmektedir. Ancak kayıtlarda olayın fail ya da faillerine ilişkin bir kayıt yer almamıştır.

Bir diğer örnekte ise hırsızlık maksadıyla gelen kimselerin bağ evinde bulunan bir kişiyi öldürmeleri söz konusu olmuştur. Bınârî Mahallesi'nden Sarı İmam olarak da bilinen Mehmed Halife ibn-i Süleyman, Yaka mevkiindeki bağında yatsı namazını kılarken hırsızlar avluya taş atmışlardı. Ne olduğunu anlamak için avluya çıkan Mehmed Halife, avlu kapısı önünde tüfek ile başının sağ tarafından yaralanmış ve bu yara sonucu sabaha doğru vefat etmiştir. Mahkeme tutanaklarına 24 Rebî'ü'l-âhir 1081/10 Eylül 1670 tarihinde⁴¹ yansıyan bu olayın kasten işlenen bir cinayet olduğu anlaşılmaktadır.

4 Rebî'ü'l-âhir 1084/19 Temmuz 1673 tarihli mahkeme kaydı, Akbaş Mahallesinde Konak evi içinde adı bilinmeyen ve tanınmayan meçhul bir kimsenin kılıç ile katledildiğini konu edinmiştir.⁴² 26 Rebî'ü'l-âhir 1087/8 Temmuz 1676 tarihinde mahkemeye yansıyan bir başka olayda Saidili nahiyesine bağlı Sarayını köyü sakinlerinden Abdülkerim, belirtilen tarihten bir gün önce Avcıkaya mezrasında maktul olarak bulunmuştur. Yapılan keşifte maktulün sağ gözünde, sol elinde ve ekserisinde balta yarası olduğu tespit edilmiştir.⁴³

Faili meçhul cinayetler sonrası yapılan keşiflerden başka, şer'iyye sicillerinde karşılaşılan bir durum da ölen kimsenin gömüldükten sonra katledildiğine dair şayiaların yayılması üzerine mezarının açılıp keşfinin yapılmasıdır. 24 Şevval 1088/20 Aralık 1677 tarihinde Kalkan isimli Hristiyan bir kadının gömüldükten sonra katledildiği söylentileri üzerine mezarı açılmış ve keşif yapılmıştır. Yapılan incelemede kadının azalarının çürümeye başladığı ve sağlıklı bir incelemenin yapılamadığı anlaşılmaktadır.⁴⁴ Ölüm ile ilgili son örnekte de ölüm olayının hataen yaşandığı görülmektedir. 3 Receb 1081/16 Kasım 1670 tarihinden dört gün önce Hazreti Mevlana Tekkesi yakınındaki meydana cirit oynarlarken Mahmud bin Ali, Mehmed Ağa ibn-i Siyavuş Ağa'nın sol kulağına cirit atmış ve Mehmed Ağa aldığı darbe ile olaydan dört gün sonra vefat etmiştir.⁴⁵ Dava kayıtlarından da anlaşıldığı üzere

³⁷ Pamir 2005, 355.

³⁸ KŞS.13, 126-2.

³⁹ KŞS.13, 130-3. Akbaş, Furkan Dede, Aksinle ve Pirâbi Sultan mahalleleri.

⁴⁰ KŞS.17, 214-1.

⁴¹ KŞS.14, 109-1.

⁴² KŞS.19, 101-3.

⁴³ KŞS.21, 136-2.

⁴⁴ KŞS.23, 93-1.

⁴⁵ KŞS.14, 171-2; Bu olayla ilgili aynı gün, ölen Mehmet Ağa'nın yakınları dem ve diyet talebiyle dava açmışlardır. KŞS.14, 167-3.

meydana gelen bu olayda herhangi bir kasıt bulunmamaktadır. Cirit oynarken talihsiz bir kazanın yaşandığı ve bunun sonucunda Mehmed Ağa'nın hayatını kaybettiği görülmüştür.

Sicillerde kaydedildiği üzere katletme olayları tüfek,⁴⁶ bıçak,⁴⁷ kılıç,⁴⁸ balta,⁴⁹ taş⁵⁰ gibi aletler ile gerçekleştirilmiştir. Hataen yaşanan bir ölüm olayında ise cirit kullanılması söz konusu olmuştur. Bunlar haricinde bazı katl olaylarının hangi alet ile gerçekleştirildiği kaydedilmemiştir. Ölüm olaylarının gerçekleştiği yerlere bakıldığında olayın tarlada, bağda, cirit meydanında, evde, konak evinde, mezrada, dükkânda ve yol üzerinde meydana geldiği görülmektedir.

1.1.2. Diğer Ölüm Olayları

Çalışmanın bu başlığı altında cinayet olayları dışında kalan 52 ölüm olayı ve sonrasında yapılan keşifler incelenecektir. Bunların 17'si kaza, 11'i boğulma, 9'u yanma, 7'si ecel, 5'i asılma, 2'si hastalık ve 1'i de doğum sırasında gerçekleşmiştir. Elde bulunan verilerden de anlaşılacağı üzere cinayet dışında kalan ölümlerin çoğunluğu kaza sonucu yaşanmıştır. Kaza sonucu yaşanan ölümler arasında kağnıdan düşme, kağnı altında kalma, kuyuya düşme, hendeğe düşme, oluğa düşme, kızgın yağa düşme, dam çökmesi, duvar çökmesi, camız vurma, yıldırım düşmesi, attan düşme, ağaçtan düşme ve kazaen kendini vurma bulunmaktadır.

Tablo 2: 1668-1678 Yılları Arasında Gerçekleşen Diğer Ölüm Olayları ve Keşifler

Sıra	Defter/Sayfa-Dava	Ölüm Nedeni	Açıklama
1	17/21-2	Boğulma	Su içerken su çukuruna düşüp ölen kişinin keşfi.
2	17/66-1	Kazaen	Kağnıdan düşüp kağnı tekerinin kolu ve karnından geçmesi ile ölen kişinin keşfi.
3	17/83-1	Ecel	Attan düşerek öldüğü söylentileri üzerine keşif yapılmış ve azalarında eser-i cerahata rastlanmadığı için bi-emrillâhi teâlâ öldüğü anlaşılmıştır.
4	17/128-6	Ecel	Ölen kadının vücudunda yara-bere olduğu söylentileri üzerine keşif yapılmış ve azalarında eser-i cerahata rastlanmadığı için bi-emrillâhi teâlâ öldüğü anlaşılmıştır.
5	17/182-2	Yanma	Ateş isabet edip yanarak ölen çocuğun keşfi.
6	17/189-2	Yanma	Tandırda düşmesi sonucu yanarak ölen çocuğun keşfi.
7	17/205-3	Asılma	Asılan kişinin keşfi.
8	14/26-2	Boğulma	Suya girip boğulan kölenin keşfi.
9	14/34-3	Boğulma	Kaza ile suya düşüp ölen kölenin keşfi.
10	14/83-1	Kazaen	Arpa kuyusuna düşüp ölen kadının keşfi.
11	14/99-2	Ecel	Yol üzerinde kendiliğinden ölen kişinin keşfi. Azalarında eser-i cerahata rastlanmadığı için bi-emrillâhi teâlâ öldüğü anlaşılmıştır.
12	14/130-3	Kazaen	Kağnı altında kalarak ölen kişinin keşfi.
13	14/134-2	Kazaen	Yağa düşerek ölen çocuğun keşfi.
14	14/158-2	Boğulma	Havuza düşüp boğulan çocuğun keşfi.
15	15/37-3	Yanma	Otlağın tutuşması sonucu yanarak ölen çocuğun keşfi.
16	15/49-2	Kazaen	Üzerlerine dam çöküp ölen Kıymet bint-i Abraham ve oğlu Allahverdi'nin keşfi.
17	15/54-3	Asılma	Asılan kişinin keşfi.
18	15/107-2	Boğulma	Su içmek amacıyla geldikleri çaya düşüp boğulan iki çocuğun keşfi.
19	15/123-2	Sara hastalığı	Sara nöbeti geçirip ölen kişinin keşfi.
20	15/147-1	Yanma	Ateş isabet etmesi sonucu yanarak ölen kişinin keşfi.
21	15/148-2	Boğulma	Su kuyusuna düşüp boğulan kişinin keşfi.
22	16/11-1	Kazaen	Camız vurma sonucu ölen kişinin keşfi.
23	16/51-3	Yanma	Yemek pişirilen ocaktan ateş isabet edip ölen çocuğun keşfi.
24	16/104-3	Kazaen	Üzerlerine damın çökmesi sonucu ölen karı-kocanın keşfi.
25	16/120-1	Asılma	Kendini asan kadının keşfi.
26	19/23-4	Yanma	Yanarak ölen Aişe'nin keşfi.

⁴⁶ KŞS.14, 109-1.

⁴⁷ KŞS.16, 116-3; KŞS.13, 79-3.

⁴⁸ KŞS.19, 101-3; KŞS.20, 158-3.

⁴⁹ KŞS.21, 136-2.

⁵⁰ KŞS.13, 79-3.

Osmanlı Devleti'nde Ölüm ve Yaralanma Sonrası Yapılan Keşifler: 1668-1678 Konya Örneği

27	19/56-2	Kazaen	Duvarın üstüne çökmesi nedeniyle ölen kişinin keşfi.
28	19/68-2	Asılma	Abdullah isimli kölenin ahırda kendini asması keşfi.
29	19/69-4	Kazaen	Yıldırım düşmesi sonucu ölen kişinin keşfi.
30	19/108-3	Doğum	Doğumda ölen kadının keşfi.
31	19/111-4	Boğulma	Su kuyusuna düşüp ölen kız çocuğunun keşfi.
32	19/116-1	Kazaen	Damın üzerlerine yıkılması sonucu ölen iki kadının keşfi.
33	19/138-1	Kazaen	Attan düşüp ölen kişinin keşfi.
34	19/145-2	Kazaen	Attan düşüp ölen kişinin keşfi.
35	20/84-2	Ecel	Bulunan ölünün keşfi. Azalarında eser-i cerahata rastlanmamış.
36	20/177-2	Boğulma	Sara hastalığından dolayı köprüden geçerken suya düşüp boğulan çocuğun keşfi.
37	21/203-1	Kazaen	Su getirmeye giden kişinin hendeğe düşüp ölmesinin keşfi.
38	21/214-2	Kazaen	Ceviz ağacından inerken düşüp ölen kadının keşfi.
39	13/8-2	Ecel	Yol üzerinde füceten ölen kimsenin keşfi.
40	13/85-3	Kazaen	Kuyuya inip ölen kişinin keşfi.
41	13/184-3	Hastalık	Hastalık sonucu ölen kadının keşfi.
42	13/197-2	Yanma	Ateşle yanan çocuğun keşfi.
43	13/231-1	Boğulma	Havuzda düşüp boğularak ölen çocuğun keşfi.
44	13/245-1	Ecel	Değirmende eceli ile ölen adamın keşfi.
45	23/1-3	Boğulma	Suda boğulan Mehmed'in keşfi.
46	23/4-2	Yanma	Gömleğine mumdan ateş degen bir kişinin yanarak ölmesinin keşfi.
47	23/105-3	Yanma	Sara nöbeti geçirdiği için ateşe düşen genç kızın yanarak ölmesi sonucu keşif.
48	24/69-1	Asılma	Kendini asan kişinin keşfi.
49	24/104-1	Kazaen	Tarlasında kazaen kendini vurup ölen kişinin keşfi.
50	24/192-3	Kazaen	Baş aşağı oluğa düşüp ölen kişinin keşfi.
51	24/194-1	Ecel	Eceliyle ölen Kabız Ali isimli siyah Arab'ın keşfi.
52	24/263-2	Boğulma	Su kuyusuna düşüp boğularak ölen çocuğun keşfi.

Boğulma vakaları, serinlemek amacıyla olsa gerek çaya girme, su içerken su çukuruna düşme, kaza ile ırmağa düşme; havuza düşme ve sara nöbeti tuttuğu sırada köprüden geçerken suya düşerek boğulma şeklinde yaşanmıştır. Boğulma vakalarında ölenlerin büyük çoğunluğunun çocuk olduğu anlaşılmaktadır. Konya'nın Hocacihan mevkiinde 2 Receb 1081/15 Kasım 1670 tarihinde su havuzuna düşerek boğulan çocuk Mehmed'in keşfi yapılmıştır.⁵¹ Sahra nahiyesine tabi Münecim köyünden Aydoğmuş bin Salih'in Mustafa ve Ali adındaki iki oğlu, 13 Zilhicce 1081/23 Nisan 1671'de su içmek için geldikleri çay kenarında suya düşüp boğulmuşlardı.⁵² Yine aynı nahiyeye bağlı Rumdığın köyünden El-Hac Şaban bin Ramazan'ın büyük oğlu Mevlüd, 6 Muharrem 1086/2 Nisan 1675 günü köylerinden geçen ve Suğla suyu denilen nehrin üzerindeki köprüde otururken sara nöbeti tutmuş ve köprüden suya düşüp boğularak hayatını kaybetmişti.⁵³

Boğulma gibi yanma vakalarında da ölenlerin birçoğunun çocuk olduğu anlaşılmaktadır. Bu olaylar ocak yanında oynayan çocuğa ateş isabet etmesi, çocuğun ateşe düşmesi, otlığın tutuşması şeklinde gerçekleşmiştir. 18 Zilkâde 1079/19 Nisan 1669 tarihli mahkeme kaydından anlaşıldığına göre Hatunsarayı nahiyesi naibinin başkanlık ettiği keşif heyeti, İbrahim bin Abdülkadir'in kızı Gümüş'ün evde yalnız kaldığı sırada giysilerine ateş isabet etmesi sonucu yanarak öldüğü yönünde rapor bildirmişlerdir.⁵⁴ Sahra nahiyesine bağlı Ervad isimli köyden Muharrem bin Habib'in oğlu Cafer, 27 Zilkâde 1079/28 Nisan 1669 tarihinden 36 gün önce yanmakta olan tandıra düşmüş ve yanarak hayatını kaybetmiştir.⁵⁵ El-hac Eymir Mahallesi'nden Seyyid Mustafa'nın oğlu Seyyid Osman, 4 Receb 1088/2 Eylül 1677 tarihinin gecesi eline mum alarak sokakta gezerken gömleğine mum değmesi sonucu yanarak ölmüştür.⁵⁶

⁵¹ KŞS.14, 158-2.

⁵² KŞS.15, 107-2.

⁵³ KŞS.20, 177-2

⁵⁴ KŞS.17, 182-2.

⁵⁵ KŞS.17, 189-2.

⁵⁶ KŞS.23, 4-2.

Ecel şeklinde kaydedilen ölümlerde ise yapılan keşif sonucu ölen kişinin “*âzâlarında eser-i cerâhata*” rastlanmadığı için kayıtlara eceliyle ya da “*bi-emrillâhi Teâlâ*” şeklinde rapor düzenlenmiştir.⁵⁷ İncelemeye tabi olan 10 yıllık dönemde rastlanan 5 asılma vakasında ölen kişilerin 1’i kadın⁵⁸ ve 4’ü erkekti.⁵⁹ Hastalık sonucu ölümlerden 1’i sara nöbeti⁶⁰ sonucu, diğeri ise evsiz bir kadının hastalanarak ölmesiydi.⁶¹ Yaşanan bu ölüm hadiselerinden başka rastlanan son olay ise bir kadının doğumdan sonra vefat etmesi idi.⁶²

Buraya kadar işlenen ölüm olayları sonrasında yapılan keşifler, bugün adli tıp tarafından icra edilen görevler olarak karşımıza çıkmaktadır. O dönemlerde bu iş mahkeme tarafından görevlendirilen bir heyet tarafından yapılmaktaydı. Konya şehrinde yapılan keşif yöntemleri, yakın olması nedeniyle Kayseri⁶³ ile mukayese edildiğinde aralarında bir farkın olmadığı ve aynı usulün Konya’da da uygulandığı anlaşılmaktadır.

1.2. Yaralanma Olayları Sonucu Yapılan Keşifler

Çalışmanın bu başlığı altında, incelenen dönemde keşif ile sonuçlanan yaralanma olayları ele alınmıştır. Söz konusu mahkeme kayıtlarında yaralanma olayları bir kişinin kasten başka bir kişiyi darp etmesi ve yaralaması ile kişinin bir kaza sonucu kendini yaralaması şeklinde gerçekleşmiştir. Buradan yola çıkarak keşfi yapılan yaralanma olayları, kasten ve kazaen olmak üzere iki şekilde incelenmiştir. Konya’da keşfi yapılan yaralanmaların 10’unun kasten, 10’unun ise kaza sonucu gerçekleştiği anlaşılmıştır. Hayvanlar tarafından yaralanan insanların durumu da kaza sonucu yaralanmalara dâhil edilmiştir.

Tablo 3: 1668-1678 Yılları Arasında Gerçekleşen Yaralanma Olayları ve Keşifler

Sıra	Defter/Sayfa-Dava	Yaralanma Türü	Açıklama
1	17/67-2	Kasten	Kasığı arasından hançer ile darp ve yaralanma sonucu keşif.
2	17/106-3	Kazaen	Deve tarafından topuğunun kırılması ve başının yarılması sonucu keşif.
3	17/192-2	Kasten	Nacak ile sağ bacağından yaralanma sonucu keşif.
4	17/232-5	Kasten	Balta ve değnek ile belinden ve kafasından yaralanma sonucu keşif.
5	17/238-2	Kazaen	Ocak karıştırırken sağ dizinden ayağına kadar yanma sonucu keşif.
6	14/12-3	Kasten	Değnek ile oturağından darp edilme sonucu keşif.
7	14/60-3	Kazaen	Su kuyusuna düşüp yaralanma sonucu keşif.
8	14/116-1	Kasten	Tüfek ile yaralama sonucu keşif.
9	14/132-5	Kasten	Balta ve değnek ile darp ve yaralama sonucu keşif.
10	16/75-4	Kazaen	Tezek yüklediği kendi arabasından düşüp kolunun kırılması sonucu keşif.
11	16/107-3	Kasten	Kürek ile darp etme sonucu keşif.
12	13/53-1	Kasten	Bıçak ve değnek ile darp ve yaralama sonucu keşif.
13	13/56-1	Kasten	Bıçak ile darp ve yaralama sonucu keşif.
14	13/64-2	Kazaen	Öküz süsmesi sonucu yaralanan kişinin keşfi.
15	13/120-3	Kasten	Kocası tarafından balta ile darp edilen ve yaralanan kadının keşfi.
16	13/189-2	Kazaen	Oynadığı tüfek ile yaralanan bir çocuğun topuğundan yaralanması sonucu keşif.
17	13/231-2	Kazaen	Değirmende değirmen taşının sol ayağı üzerine düşmesi sonucu yaralanan bir kişinin keşfi.
18	24/86-2	Kazaen	Harap bir hamamdan kiremit çıkarırken üzerine duvar çökmesi sonucu yaralanan bir kişinin keşfi.
19	24/88-1	Kazaen	Evinde yemek pişirirken yaralanan kadının keşfi.
20	24/265-1	Kazaen	Hamamın çatısından şadırvan üzerine düşüp bayılan çocuğun keşfi.

Kasten gerçekleşen darp ve yaralama olaylarının bazılarında öldürme kastının olduğu anlaşılmaktadır. 4 Rebû’l-âhir 1079/11 Eylül 1668 tarihinin gecesi meydana gelen olayda Cedîd-i Kurb-Borda

⁵⁷ KŞS.17, 83-1, 128-6; KŞS.14, 99-2; KŞS.20, 84-2; KŞS.13, 8-2, 245-1; KŞS.24, 194-1.

⁵⁸ KŞS.16, 120-1.

⁵⁹ KŞS.17, 205-3; KŞS.15, 54-3; KŞS.19, 68-2; KŞS.24, 69-1.

⁶⁰ KŞS.15, 123-2.

⁶¹ KŞS.13, 184-3.

⁶² KŞS.19, 108-3.

⁶³ Tok 2007, 330-334.

Mahallesi'nden Es-Seyid Ali Çelebi, Sâhibata Mahallesi'den El-Hac Mahmud'un evinde birlikte içki içmişler ve sonrasında El-Hac Mahmud, Ali Çelebi'yi kasığı arasından hançerlemişti.⁶⁴ Başka bir öldürme kastının olduğu olay, mahkeme kayıtlarına 8 Cemâziye'l-evvel 1081/23 Eylül 1670 tarihinde yansımıştır. Ölüm kastı ile yapılan saldırı, belirtilen tarihten bir gün önce Sudirhemi nahiyesine tabi Eynedol denilen çiftlikte sakin olan ve olay esnasında harman yerinde bulunan Ali Çelebi ibn-i Mustafa Çelebi'ye karşı işlenmiştir. O sırada atlı dört kişi harman yerine gelerek Ali Çelebi'den konak yeri istemişler ve sonrasında atlılar arasından biri Ali Çelebi'yi sağ omzu başından tüfek ile yaralamıştır.⁶⁵

Şeyh Ahmed Mahallesi'nden Bayezid bin Süleyman ise Gurre-i Zilhicce 1079/2 Mayıs 1669 gecesi, yoluna çıkan iki kişi tarafından nacak ile sağ bacağından yaralanmıştır.⁶⁶ Olayın nedeniyle ilgili bir bilginin bulunmadığı bir başka örnekte ise Karakayış Mahallesi sakinlerinden olup, eski odalardan doksan beşinci cemaate mensup Recep Beşe ibn-i Mehmed, 10 Safer 1080/10 Temmuz 1669 gününün gecesi Zevle Mahallesi'nde bir zimminin düğününe gitmiştir. O sırada orada bulunan Konya Subaşı Abdulkadir Ağa ve yanında bulunan iki adamının kendisine değnek ve balta ile saldırdıklarını bildirmiştir. Bu saldırı sonucu başının yedi yerinden yara alan Recep Beşe keşif talep etmiştir.⁶⁷ Komşusu tarafından bir adamın darp edilmesi ise hayvanlar yüzünden vuku bulmuştur. Aksinle Mahallesi'nden Hüdaverdi ibn-i Piri isimli bir adam, Mahmud bin Mürsel tarafından kürek ile darp edilmiştir. 9 Ramazân 1083/29 Aralık 1672 tarihinde mahkeme zabıtlarına geçen olayda Mahmud, Hüdaverdi'nin evine gelerek güvercinlerini onun kedisinin yediğini iddia etmiştir. Daha sonra Hüdaverdi'nin kedisini darp eden Mahmud, "*kediyeye neden vuruyorsun*" diyen Hüdaverdi'nin karısına küfrederek kürek ile sağ kulağına vurmuştur.⁶⁸ Kasten yaralama olaylarının çoğunda olayın nedeni belirtilmezken, bu olayda da bahsedildiği üzere bazı olaylarda nedenin belirtildiği görülmektedir.

Şeyh Şems Tebrizi Mahallesi'nde meydana gelen olay ise aile içi şiddete bir örnek niteliği taşımaktadır. 23 Muharrem 1088/28 Mart 1677 tarihinde mahalle sakinlerinden birkaç kişi ölmesinden endişe duydukları Fati bint-i Kemal'in durumunu mahkemeye bildirerek keşif talebinde bulunmuşlardır. Mahalle sakinleri sayesinde ortaya çıkan olayda Mustafa bin Hüseyin, karısı Fati'yi balta ile darp etmiştir. Bu suretle omzu, beli ve sağ eli kara bere olan Fati'nin keşfi yapıлып, ifadesi alınmıştır.⁶⁹

İncelenen keşiflerde dikkat çeken bir başka husus ise daha önce değinildiği üzere mağdur tarafından, mahalle ahalisinin ya da olay esnasında orada bulunanların bir zan ve teaddilerinin bulunmadığının, yani bu kişilerin bir suçunun olmadığı bildirilmesidir. Mağdur kişi ayrıca bundan sebep onlarla herhangi bir dava ve nizamın da olmadığını beyan etmiş ve bu durum mahkeme tutanaklarına bu şekilde geçmiştir. Bu durum yine mahalle halkının birbirinden silsile ile sorumlu olduklarını göstermektedir.

Belli başlı örnekleri yukarıda verilen ve kasten gerçekleştiği anlaşılan yaralama olaylarında suç aleti olarak hançer, nacak, balta, değnek, tüfek ve kürek gibi aletler kullanılmıştır.

Kaza sonucu meydana gelen yaralanma olayları kategorisinde ise yaralanmalara bir hayvanın neden olabileceği gibi, bazı olayların da ateş ve tüfek nedeniyle, arabadan düşme, iş kazası ve bir yerden düşme şeklinde meydana geldiği anlaşılmaktadır. 26 Cemâziye'l-âhir 1079/1 Aralık 1668 tarihinde Tarhana Mahallesi sakinlerinden ve nakîbü'l-eşrâf kaimmakamı olan Es-Seyid Hüseyin Efendi'nin devecisi Mehmed, deve tarafından yaralanmıştır. Mehmed'in topuğundan tutup kaldıran deve, onu yere vurarak topuğunun kırılmasına ve başının yarılmasına neden olmuştur.⁷⁰ Hayvanların neden olduğu bir başka yaralanma olayı ise 7 Zilhicce 1087/10 Şubat 1677'de gerçekleşmiştir. Atbazarı Kapısı yanında duran Hüsam isimli bir kişinin öküzleri boşanıp, Mehmed bin Piri üzerine gelerek onu yaralamışlardır. Yapılan keşif ile Mehmed'in sağ kulağının üzerinde başında yara izi olduğu, kulağından kan geldiği, gözünün ve burnunun kara bere olduğu görülmüştür.⁷¹

⁶⁴ KŞS.17, 67-2.

⁶⁵ KŞS.14, 116-1.

⁶⁶ KŞS.17, 192-2.

⁶⁷ KŞS.17, 232-5.

⁶⁸ KŞS.16, 107-3.

⁶⁹ KŞS.13, 120-3.

⁷⁰ KŞS.17, 106-3.

⁷¹ KŞS.13, 64-2.

9 Safer 1089/2 Nisan 1678 tarihinden bir gün önce meydana gelen bir olayda Göktaş Mahallesi'nde harabe bulunan Fenari Hamamı'nda çalışan Yusuf bin Abdullah yaralanmıştır. Belirtilen hamam harabesinden ücretle kiremit çıkarmaya çalışırken üzerine duvarın yıkılması sonucu yaralanan Yusuf'un, ölüm tehlikesi ihtimaline karşı mahkemeden keşif talep edildiği anlaşılmaktadır. Yapılan keşifte Yusuf'un vücudunun bazı azalarında kara bere olduğu, ağzından ve burnundan kan geldiği görülmüştür.⁷² Yaşanan bu yaralanma vakası ise iş kazasına bir örnek olarak kabul edilebilir.

İncelenen 10 yıllık dönemde rastlanan kaza sonucu diğer yaralanmaların nedenleri ise yukarıdaki tabloda da belirtildiği üzere ocak karıştırırken yanma, su kuyusuna düşme, arabadan düşme, içi dolu tüfek ile oynarken yaralanma, değirmen taşının ayağına düşmesi, evde yemek pişirirken yaralanma ve hamam çatısından düşme şeklinde gerçekleşmiştir.

Sonuç

1668-1678 yılları arasında Konya'da gerçekleşen ölüm ve yaralanma olayları sonrası yapılan keşifler, aynı olaylar sonrası başka yerlerde mahkemelerin yaptığı keşif usulleri ile aynı şekilde gerçekleştirilmiştir. Keşfin yapılması için yaralı ya da ölünün bir yakını, mahalle ahalisinden bazı kişiler veya devlet görevlileri mahkemeye başvuru yaparak durumu bildirmişlerdir. Olayın bildirilmesi ve keşif talebinde bulunulması mahalle ya da köyde yaşayan halkın kanunlar önünde birbirlerinden silsile ile sorumlu olduklarını göstermiştir. Ayrıca suçun kendi üzerlerine kalması endişesi de onların mahkemeye müracaata yönelmesinde etkili olmuştur. Bunun üzerine mahkeme tarafından görevlendirilen ve bölge sakinlerinden oluşan bir heyet keşfi gerçekleştirmiştir.

Mağdurların Müslüman-gayrimüslim ayırt edilmeksizin haklarını rahatlıkla arayabildikleri kurumlar olan mahkemeler, ölüm ve yaralanma olayları sonrası yapılan keşifleri büyük bir titizlikle yürütmüşlerdir. Olayla ilgili yer incelemesi, maktul ya da yaralı muayene ve müşahedesi, delillerin gözden geçirilmesi, şahit ifadeleri gibi eylem ve verileri göz önünde bulundurarak raporlarını kayıtlara geçirmişlerdir. Yaralı ve ölünün keşfinde ilgilinin bütün uzuvlarının incelendiği ve durumun söz konusu rapora en ince ayrıntısına kadar geçirildiği görülmüştür.

İncelenen bu konu Konya örneğinde Osmanlı toplumunun gündelik yaşamına dair önemli bilgiler sunmuştur. Bu tür konuların daha geniş bir zaman diliminde ele alınması suç oranlarının öğrenilmesi ve sosyal hayatla ilgili daha fazla verinin elde edilmesine imkân sunacaktır.

⁷² KŞS.24, 86-2.

Kaynakça

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi

Konya Şer'iyye Sicilleri (KŞS.)

13, 14, 15, 16, 17, 19, 20, 21, 23, 24.

Araştırma-İnceleme Eserler ve Tezler

Abacı, Nurcan. (2005). Osmanlı Kentlerinde Sosyal Kontrol: Araçlar ve İşleyiş”, Şinasi Tekin'in Anısına Uygurlardan Osmanlı'ya. İstanbul: Simurg Yayınları, 101-111.

Acartürk, Ferrayi. (2006). 1672-1673 Tarihlerinde Konya'nın Sosyal ve Ekonomik Durumu-19 Nolu Konya Şer'iyye Siciline Göre, Selçuk Üniversitesi SBE Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya.

Akbaş, Emrah. (2018). 13 Numaralı Konya Şer'iyye Sicili 1087-1088/1676-1677-Değerlendirme ve Transkripsiyon, Selçuk Üniversitesi SBE Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya.

Akbaş, Fatma Betül. (2018). 1670-1671 Tarihleri Arasında Konya'nın Sosyal ve Ekonomik Durumu-15 Numaralı Şer'iyeye Siciline Göre, Selçuk Üniversitesi SBE Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya.

Akman, Mehmet. (2002). “Osmanlı Hukukunda Kasâme”, Türkler, C.13, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 789-794.

Bardakoğlu, Ali. (2001). Kasâme. TDV.İA, C.XXIV, 528-530.

Bardakoğlu, Ali. (2002). Katil. TDV.İA, C.XXV, 45-48.

Çakır, İbrahim Etem. (2012). “XVI. Yüzyılda Ayntab'da Toplumsal Kontrol Aracı Olarak Mahalle Halkının Rolü”, Bilig, S.63, 31-54.

Ergenç, Özer. (1984). “Osmanlı Şehrindeki Mahallenin İşlev ve Nitelikleri Üzerine”, Osmanlı Araştırmaları, C.4, S.4, İstanbul. 69-78.

Harman, Ömer Faruk. (1996). Hâbil ve Kabil. TDV.İA, C.XIV, 376-378.

Hasan Ali Eş-Şâzelî. (1993). Cinayet. TDV.İA, C.VIII, 14-15.

Hızlı, Mefail. (2014). “Osmanlı Mahalle İmamlarının Performanslarına Dair”, TESAM Akademi Dergisi, C.1, S.1, 41-51.

Kavaklı, Sibel. (2013). “Ölüm ve Yaralanma Olaylarıyla İlgili Keşif Hüccetlerinin Değerlendirilmesi: Onyedinci Yüzyıl Amasya Şer'iyye Sicillerinden Örneklerle”, History Studies, C.5, S.3, 117-142.

Kocabaş, Bahar. (2017). 1672-1673 Yılları Arasında Konya'da Sosyal Hayat-16 Numaralı Konya Şer'iyye Siciline Göre, Gaziosmanpaşa Üniversitesi SBE Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Tokat.

Küçük, Fatih. (2013). 14 Numaralı Konya Şer'iyeye Sicili 1080-1081/1669-1670-Değerlendirme ve Transkripsiyon, Selçuk Üniversitesi SBE Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya.

Pamir, Aybars.(2005). “İslâm ve Osmanlı Hukukunda Kasame Uygulaması”, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C.54, S.4, 343-359.

Sak, İzzet-Solak, İbrahim. (Haz.) (2014). 53 Numaralı Konya Şer'iyye Sicili 1148-1149/1736-1737-Transkripsiyon ve Dizin. Konya: Selçuk Üniversitesi Basımevi.

Solak, İbrahim-Sak, İzzet. (Haz.) (2014). 38 Numaralı Konya Şer'iyeye Sicili 1103-1104/1692-1693-Transkripsiyon ve Dizin. Konya: Selçuk Üniversitesi Basımevi.

Tok, Özen. (2007). "Kayseri Kadı Sicillerindeki Yaralanma ve Ölüm Vakalarıyla İlgili Keşif Raporları (1650-1660)", Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, S.22, 327-347.

Yürekli Tutar, Ayşe. (2018). 16 Numaralı Konya Şer'iyeye Sicili 1083-1083/1672-1673-Değerlendirme ve Transkripsiyon, Selçuk Üniversitesi SBE Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya.